

ELS GEGANTS A EUROPA

Jan Grau

COL·LECCIÓ "O AMERIC MARTI

Gegants de Messina, Mata i Grifonne.

Les figures de gegants existeixen a tot el món, sempre significat una magnificació de quelcom ordinari, els valors o la representativitat d'aquell personatge que es vol destacar. Els seus significats, però, són molt diversos, condicionats pel concepte totèmic que representen, pels seus orígens i per les creences que generen allò que simbolitzen. A Europa, les trajectòries que han seguit els gegants han estat diferents a cada territori, de tal manera que mentre a alguns països desapareixien temporalment o del tot, a d'altres fructificaven i es consolidaven. Malgrat això, arreu d'Europa, les figures gegantines tenen un origen comú, si més no l'origen documentat, girant gairebé totes a l'entorn de la religió i en especial de la processó del Corpus.

Fins a mitjan segle xx, existia un gran desconeixement del món geganter i del bestiar europeu, no oblidem que és relativament recent la interrelació entre territoris d'Europa. Fins i tot en el camp de la investigació, rebien un interès molt

tangencial i gairebé sempre treballats com a fenomen estrictament local. Joan Amades (1890-1959), va ser un pioner en l'estudi i divulgació de la imatgeria festiva publicant l'any 1943 el seu llibre *«Gegants, nans i altres entremesos»*, en el qual repassa la imatgeria a nivell de tot Catalunya, aportant informacions escasses però reveladores sobre els gegants d'altres països. Per trobar algun altre investigador que treballés la imatgeria a nivell supralocal, hem d'anar les investigacions del belga René Meurant (1905-1977) i del *Comité International d'Étude des Géants Processionels et de cortège en Europe*.

El primer gegant documentat el trobem a Barcelona, al protocol de la processó de Corpus de 1424, recollit en el «Llibre de les Solemnitats de Barcelona. La cita diu *«Lo rey David ab lo giquant»*, és a dir que es tractava de la representació de David i Goliat. Els estudiosos esmenten possibles figures anteriors, però no es pot assegurar que siguin gegants. La festa de Corpus s'estén per tot Europa al 1264 i s'universalitza al

1317, popularitzant-se la processó en la qual hem d'emmarcar l'aparició dels gegants i el bestiar. Tot i que és atractiu tenir la data més antiga, és per ben poc perquè els gegants apareixen a Bèlgica, Holanda, Portugal, França i Anglaterra entre 1430 i 1461. Aquestes dades mostren que la proliferació de gegants a Europa es produeix en el segle xv i relacionada amb la processó del Corpus. Segons els treballs de Jean-Pierre Ducastelle, publicats a les actes del col·loqui *«Les géants processionels en Europe»*, celebrat a Ath (Bèlgica) al 1981, es troben documentats gegants als països esmentats al segle xv i entre els segles xvi i el xx a Polònia, Alemanya, Dinamarca, Suïssa, Rússia i Àustria.

L'evolució però no ha estat igual a tots els països, els esdeveniments religiosos, socials i polítics en diferents èpoques, han fet que se segueixin camins diferents a cada país. Donant-hi una ullada trobem que coneixem poc de l'existència actual de figures festives, malgrat els acostaments a una visió general

en els col·loquis internacionals de París (França) al 1995 i Ath (Bèlgica) al 2000. D'altra banda, només Catalunya i Bèlgica, comptem amb un ventall ampli de treballs locals, així com de treballs generals que ens permeten fer-nos una idea prou completa de l'evolució de les figures festives al llarg dels segles.

De tots els països esmentats anteriorment, podem descartar Dinamarca, Rússia i Suïssa perquè no coneixem que actualment hi existeixi imatgeria.

PORTUGAL

Els gegants a Portugal estan documentats al segle xv, actualment n'hi ha a tot el país però és al nord, a la zona de l'Alto Minho, on se'n concentra la major part. De bestiar n'hi havia hagut però ha anat desapareixent, i on encara existeix un drac és a Monçao, on l'anomenen Coca. A Penafiel, hi havia un drac amb el qual es barallava Sant Jordi, fins a la dècada de 1940, i en aquests moments s'estan plantejant de ressuscitar-lo. Bàsicament la informació de què es disposa dels gegants del nord portuguès es deu a Maria Emilia Sena de Vasconcelos, que els documenta a les províncies de Minho i Tras-os-Montes. Sembla que la tradició gegantera portuguesa no s'ha estrocat mai, però s'ha

mantingut de manera irregular. De la resta del territori ens hem de remetre a les recerques de Fernando Torres Sampaio i d'Arnaldo de Mariz Rozeira, centrades en treballs locals i sense una visió general. D'aquest territori cal destacar els *Encontros de Gigantes*, sempre amb presència internacional, que es fan a la ciutat de Braga.

En els darrers quinze anys ha augmentat la seva presència, en especial a les poblacions on ja n'hi havia i també a l'entorn dels grups de percussió anomenats *Zabumbas i Zés P'reiras*, és a dir tabals i bombos. Aquesta mena de grups, ja documentats al 1858, a més de la percussió, sonen *gaitas de foles*, és a dir sacs de gemecs. Molts són d'animació de carrer, tenen capgrossos per interactuar amb el públic i han incorporat amb gegants com un atractiu més.

Els gegants portuguesos tenen un sentit identitari, però gairebé sempre complementari, llevat de casos que tenen un paper protagonista, com els gegants de Viana do Castelo i el seu paper simbòlic a la *Romaria de Nossa Senhora d'Agonia*.

ÀUSTRIA

Els gegants austríacs, ja documentats al segle xvi, es concentren al sud-est de la província de Salzburg, a

Lungau i Styria. Els estudis de Klaus Beitl mantenen que els gegants havien estat presents a bona part del territori austríac, però la seva presència es va anar diluint en el segle XIX. Inicialment van aparèixer a les processons religioses, fins que a finals del segle XVIII participen en actes cívics i celebracions profanes. El fet geganter austríac està poc estudiat, fins i tot a nivell local, llevat d'alguns treballs de Klaus Beitl.

Pràcticament la majoria de gegants austríacs representen al bíblic Samsó, trobem també algun heroi local i un parell representant a Sant Nicolau. D'una alçada que sovint supera els sis metres, són portats per diverses persones alhora. Tots aquests Samsons van vestits de guerrer, amb casc, amb una llança i portant la mandíbula d'ase, l'estri que en l'episodi bíblic va fer servir Samsó per exterminar els filisteus. A les trobades internacionals de Matadepera de 1982 i 1992, hem tingut ocasió de veure el d'Untenberg i el de Mariapfarr, la població d'aquest darrer, ran del contacte a partir dels gegants, es va agermanar amb Matadepera.

ITÀLIA

Els gegants italians malgrat ser abundants estan molt poc estudiats. La poca informació que tenim la

Gegants de Viana do Castelo.
(Col·lecció Aimeric Martí)

Gigantius de Maastricht, Matadepera,
1982. (Foto: Ton Grau)

Gegant de Mariapfarr, Matadepera,
1982. (Foto: Ton Grau)

deven als italians Giovanni Tucci i Alberto Bagno. Tucci confirma que al centre de la península italiana n'hi ha actualment i se'ls coneix com *fantasma*. Als Abruzzos els anomenen *pupa* i existeix la tradició de fer un maniquí gegant cada any, farcit de coets i acaba cremat. En aquesta línia també molts dels gegants que es fan per Carnaval, com a Villaregio (Llombardia), són destruïts en acabar la festa i a l'any següent se'n fan de nous. En canvi, està ben documentat el costum de passejar gegants a tot el nord, del Piemont a Venècia, també a la Ligúria i a l'Emilia Romagna.

A Calàbria i a Sicília és molt abundant la seva presència. A Messina existeixen uns gegants muntats a cavall, de grans dimensions i que es desplacen damunt de plataformes amb rodes. Representen Géa i Réa de la llegenda medieval de «Mata i Grifone» i se'ls anomena *gialanti* i *gialantissa*. A Mistretta són famosos els *gesanti* que estan permanentment fent guàrdia a la capella de la *Madona della Luce*, i també van ser presents a Matadepera al 1992.

Molts dels gegants del sud-oest de Sicília se'ls anomena *santonis* i malgrat que algun representa Sant Cristòfol, com el de Modica, acostumen a representar els dotze apòstols. Aquests gegants són propietat de famílies i són aquestes les que els porten, això fa que a vegades només en surtin la meitat, i fins i tot hi hagi sants repetits en el mateix seguici.

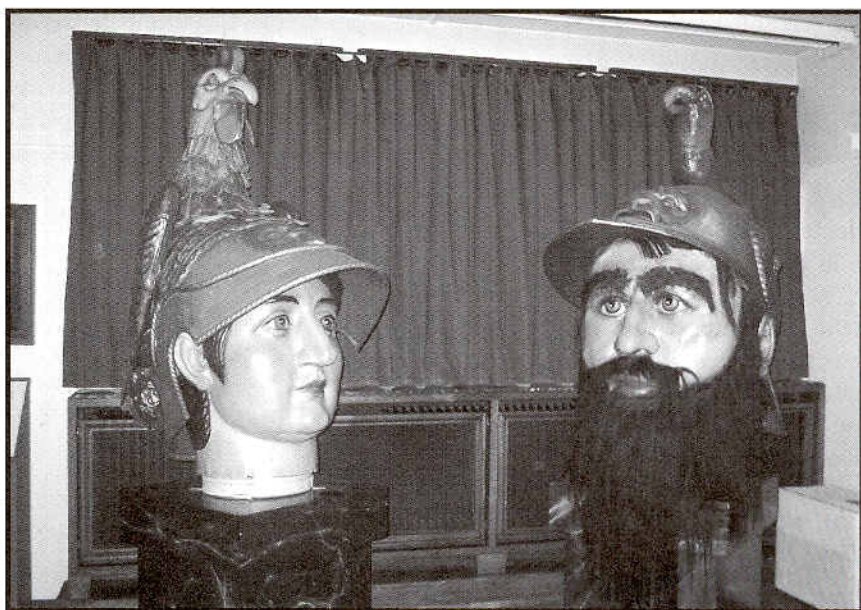
ANGLATERRA

Tampoc hi ha massa informació sobre gegants anglesos, Meurant apunta que existia un bon nombre de gegants a Londres i que van ser destruïts en l'incendi de la ciutat l'any 1666. A Londres surten els gegants Gog i Magog en el seguici que es fa pel nomenament del Lord Major, són figures recents però Amades ja documenta l'any 1926 la participació d'aquests gegants en aquest seguici. Durant molts anys, en aquests seguicis no van sortir gegants, malgrat que Gog i Magog estan representats a molts indrets de Londres perquè són els protectors de la ciutat. Els recuperadors dels gegants a Londres van ser grups de teatre de carrer a la dècada de 1970 i després ho van mantenir els *Morris*

men, grups de danses tradicionals, en especial balls de bastons.

L'únic gegant antic existent a les illes britàniques és el de Salisbury, documentat al segle xv, i juntament amb el *Hob-Nob*, una mena de cavall, ha sortit al carrer sempre. No se sap de quan són les figures actuals, però l'any 1784 van passar a anomenar-lo *St Christopher* i al 1869 va passar a dependre del *Salisbury*

territori belga, és on es concentren la majoria de gegants. Només hi ha tres excepcions, Utrecht, al centre del país, Overijssel, a l'est, i Frísia, al nord. Existeixen gegants documentats ja al segle xv i s'han mantingut fins avui, amb criteri de patrimoni i com a element d'identitat local, encara que lligat als grups de recreació històrica. Al llarg del segle xx la tradició es

Caps de *Druon Antigon* i *Pallas Atenea* al *Volkskundemuseum* d'Anvers.

and South Wiltshire Museum. Des de llavors només ha sortit en ocasions excepcionals com al 1953 per la coronació de la reina Isabel II. Actualment no surten del museu i des del 1988 n'hi ha unes còpies que participen a les festes locals. Cal esmentar també l'*Snap*, el drac de Norwich, datat al segle xv, l'original del qual és almenys del segle xvii i que compta amb còpies que participen a les celebracions locals.

De fa pocs anys, el fenomen geganter s'està revifant a Anglaterra, darrerament es fan gegants a diversos indrets. L'obra *Ventura & Hosta* de Navata va organitzar tallers dels quals en van sortir els gegants de Manchester i Edimburg, a Escòcia. També del taller «El Drac Petit» de Terrassa, van néixer els gegants de Sheffield.

HOLANDA

La tradició geganter a Holanda està lligada a Flandes i de fet la zona del Limburg i el Brabant, que lliga amb

decantava cap al Carnaval i molts gegants van desaparèixer llevat de casos molt arrelats. A finals del segle xx i molt especialment aquests inicis del xxi, el fenomen geganter ha experimentat un creixement amb poblacions que han multiplicat el seu nombre de gegants, com per exemple Bergen-op-zomm, que l'any 1987 recuperava quatre figures, i a hores d'ara ja són vuit les peces que treuen al carrer. Entre tots els gegants d'Holanda no superen la trentena repartits entre una vintena de poblacions.

Cal destacar el *Gigantius* de Maastricht, de grans dimensions, que ha estat a Matadepera a les cites de 1982 i 1992. També val la pena esmentar un gegant que hi ha a l'Amsterdam Historical Museum, una escultura de fusta de més de quatre metres que havia estat en un parc, acompanyat d'un David de talla natural, també de fusta. Per una banda recorda els gegants documentats a la ciutat antigament i per l'altra representava una mena de patronatge.

FRANÇA

Podem dividir França en dues zones diferenciades pel que fa a imatgeria. La zona del Mediterrani, amb un focus de bestiar a la Provença, centrat amb la Tarasca de Tarascó, documentada al segle XIII al llibre *La llegenda Àurea* de Jaume de Voràgine, una bèstia del territori que va ser dominada per Santa

però d'altres amb llarga tradició ininterrompuda com els de Douai, Stenvoorde, Cassel i Cambrai, entre d'altres. Des de la dècada de 1990 han augmentat exponencialment els gegants a la zona i a través de la *Ronde des Géants*, una entitat federativa, mantenen una activitat similar a la catalana i ben organitzada. L'expansió ha començat a desplaçar la creació de gegants més enllà del seu territori

la *Lumeçon* de Mons, l'*Ommegang* de Brussel·les... Gegants antics i d'interès com els de Nivelles, Namur, Malines... La figura del bestiar belga per excel·lència, el *Cheval Bayard*, present a Dendermonde, Ath, Dinant, Namur... Figures a museus, com els caps antics dels gegants Drugon Antigone i Pallas Atenea, figures assegudes en un setial sobre una plataforma amb rodes, els gegants del Museu del Folklore de Brugges...

Cal destacar l'*Ommegang* de Termonde, és un seguici excepcional amb una carrossa amb una balena entre moltes altres representacions i amb la presència de tres gegants dels més antics de Bègica: Goliat, l'*Indien* i Mars. També la *Lumeçon* de Mons, on un drac acompanyat de diables, es baralla amb un Sant Jordi a cavall ajudats amb uns cavallets que són com gossos, anomenats *chinchins*. Finalment, destacaríem Ath, on a més del *Cheval Bayard* i tots els gegants, és l'únic lloc on queda viva la representació de la lluita de David contra Goliat, en la qual el nen ha d'aconseguir llançar a distància una piloteta i encertar el forat per on mira el geganter. Si l'encerta portarà sort a la població durant tot l'any.

Sant Cristòfol de Salisbury actual, amb el Hob-nob a l'esquerra.

Marta. Actualment, l'antiga Tarasca del segle XVIII es conserva al Museu d'Arles de Provença i a Tarascó hi ha l'actual. A l'Hérault, prop de Montpellier, a Pézenas, hi ha el *Poulin*, documentat al segle XIII, una mulassa cavalcada per un parell de ninots, que també tenen un pes específic. A partir d'aquestes dues figures del bestiar es desplega per tot l'arc mediterrani i fins a la regió de l'Aude, un seguit de poblacions que tenen elements del bestiar festiu i amb una activitat intensa.

De gegants no n'hi ha en aquesta zona, però per influència catalana trobem 18 gegants en 7 poblacions a Catalunya Nord, separant bé l'àrea de gegants de la de bestiar. I des de fa uns cinc anys, a Tolosa de Llenguadoc i el seu entorn, ran de la iniciativa de l'Institut d'Estudis Occitans, estan recuperant la tradició gegantera amb tutela catalana.

L'àrea gegantera important correspon al Nord-Pas-de-Calais, una part amb influència valona, com Lille, on compten amb dos gegants de set metres portats per vuit persones,

estricte. L'any 2004, Lille va ser capital europea de la cultura i va fer una gran trobada internacional de gegants que va revitalitzar i difondre encara més el fet geganter a la zona.

Les festes franceses de Cassel, Douai, Pézenas i Tarascó estan declarades patrimoni de la humanitat per la Unesco, conjuntament amb les festes belgues de Brussel·les, Ath, Mons, Dendermonde i Mechelen. Totes elles amb imatgeria festiva.

BÈLGICA

Després de Catalunya, Bèlgica té el cens de gegants més nombrós, superen les 1.500 figures, amb molt poques figures de bestiar i pràcticament sense capgrossos. La quantitat, varietat i importància de les figures festives a Bèlgica fa molt difícil explicar resumidament la dimensió. Hem de diferenciar entre Flandes i Valònia, però a un i altre territori compten amb festes amb una càrrega patrimonial important: la *Ducasse* d'Ath, l'*Ommegang* de Termonde,

ALTRES GEGANTS

Coneixem que a la zona de Colònia (Alemanya) s'ha parlat de construir gegants, potser per la seva proximitat amb Bèlgica i Holanda, on la tradició gegantera és més arrelada. La geganta Elisabet-Cristina de Wolfenbüttel, d'aquesta població, representa la muller de l'arxiduc Carles d'Àustria i va néixer d'una iniciativa de l'Associació Amics Pau Casals. En les darreres festes de Sant Pere de Reus (Baix Camp) hi va ser com a convidada, participant en el seguici festiu.

A Irlanda no coneixem que tinguin gegants tradicionals, però Ventura & Hosta van fer un taller a Donegal, amb motiu del *Earagall Arts Festival*. També hi ha gegants a Suècia, Luxemburg, Dinamarca i Txèquia, que en tinguem coneixement, però es tracta de casos aïllats.

No hem tingut en compte ni Andorra amb 9 gegants a 4 poblacions, ni la Catalunya Nord amb 18 gegants a 7 poblacions, perquè formen part habitualment de la vida gegantera catalana, fins i tot les colles estan federades a Catalunya.

revista de música i cultura popular

caramella

6,50 €

15
anys

PARLEM DE...
**El món
geganter**

